УДК 376-056/264
DOI: https://doi.org/10.33216/2220-6310/2024-110-3-95-105

АНАЛІЗ МЕТОДІВ ТА СТРАТЕГІЙ ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТИ ДЛЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ТА КОМУНІКАЦІЙНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ З РАС

І. М. Мойсеєнко

ORCID 0000-0003-3642-3331

О. Г. Білюк

ORCID 0000-0002-4098-1064

Т. П. Приходько

ORCID 0000-0003-0138-2592

Стаття присвячена актуальній темі важливості комунікативних навичок та розвитку мови у дітей з розладом аутистичного спектру (РАС) та підходів до логопедичної роботи. В останні роки зростає кількість дітей, у яких встановлюють РАС. Цей розлад суттєво впливає на якість повсякденного життя дітей, їх соціальну взаємодію через труднощі вербальної та невербальної комунікації, а також на поведінку, рівень інтелекту та інші аспекти дитини. Отримані дані свідчать про те, що діти з РАС відчувають затримку мовного розвитку, яка в основному проявляється у вигляді відсутності мови або затримки її розвитку, використанні стереотипної мови, повторень тощо. Порушення мовного спілкування є одним з основних симптомів РАС і є найчастішою причиною звернення за професійною допомогою логопедів, дефектологів. Таким чином, розвиток мовлення та комунікаційних навичок є актуальним питанням логопедичного втручання у дітей з РАС.

Аналіз літератури показав, що більшість досліджень розглядають лише певні методи втручання або комбінацію двох або трьох методів втручання, які можуть використовуватися при реабілітаційній логопедичній роботі. Було встановлено, що гра слугує природною та цікавою платформою для розвитку мови, дозволяючи дітям з РАС практикувати та вдосконалювати свої комунікативні навички в менш структурованому та більш приємному контексті. Логопеди включають ігрову діяльність, щоб створити динамічне, мотивуюче середовище, яке заохочує дитину з РАС до спілкування.

Навчальні програми, вдосконалені технологіями, можуть трансформувати досвід навчання, надаючи негайний зворотний зв'язок, сприяючи активній участі, спрощуючи складні соціальні ситуації, використовуючи візуальні та мультимодальні взаємодії, а також пропонуючи ефективне та недороге персоналізоване навчання. Таким чином, ця стаття узагальнює відповідну літературу і коротко представляє характеристики та методи логопедичної роботи, спрямовані на розвиток мовлення та комунікаційних навичок у дітей з РАС.

Ключові слова: *мовленнєві порушення, комунікація, логопед, діти, розлади аутистичного спектру.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Розлад аутистичного спектру (РАС) – це розлад нервової системи, що характеризується тривалими та серйозними труднощами у спілкуванні та соціальній взаємодії. Саме тому актуальним питанням у всьому світі залишається пошук інноваційних методів, які можуть ефективно впливати на розвиток мови у таких дітей. Зазвичай РАС починається у віці до 3 років і характеризується стійким порушенням соціальної комунікації та втратою соціальної взаємодії, повторенням стереотипної мови чи поведінки.

Кожна дитина з РАС має різні симптоми та проблеми, які потребують унікального втручання. Втручання з використанням мовної комунікації не повинно розглядатися окремо: навчання або лікування вимагає комплексного, багатостороннього підходу до втручання. Для реабілітологів і логопедів кожна дитина з РАС є окремим викликом, а отже, вони повинні постійно вдосконалювати свої професійні знання та навички, опановувати показання та відповідні методи втручання, а також розвивати здатність швидко коригувати свої навчальні плани перед обличчям нових проблем, що виникають.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Для аналізу сучасної наукової літератури було виділено роботи, в яких показана актуальність даного питання, висвітлена поширеність РАС у дітей та проблеми, які з цим пов'язані (Zeidan et al., 2022; Donolato et al., 2023). У роботах Donolato et al. (2023), Cui M., Ni Q., & Wang, Q., (2023) розглядаються характеристики мовленнєвих і комунікаційних розладів у дітей з РАС. Інші автори, Wieder S., Cui M., Ni Q. & Wang, Q. (2023), Zhang M., Ding H., Naumceska M. et al. (2022), Dechsling A., Shic F., Zhang D. et al. (2021), Talebi Azadboni T. et al. (2024), Mahoney & Solomon (2016), Adochiei F. C., Arghir S. N., Adochiei, I. R. et al. (2024) надають огляд існуючих

методів логопедичної допомоги, висвітлюють недоліки та обмеження цих методів, а також пропонуються напрямки майбутнього розвитку на основі практичних проблем.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Незважаючи на проведення великої кількості досліджень та накопичення наукових знань про РАС, залишаються не вирішеними питання вибору ефективних методів розвитку мовлення та комунікативних навичок у дітей з РАС. Хоча причина РАС неясна, ефективність методів симптоматичної допомоги поступово підтверджується і рекомендуються для реабілітаційного навчання. Оскільки раннє мовлення дітей тісно корелює з соціальним добробутом, необхідно застосовувати всі можливі засоби розвитку мови для дітей з РАС. Існують різноманітні методи мовного втручання, але більшість із них представляють лише результати окремих випадків або невеликих вибіркових груп. Завдання полягає в тому, щоб точно визначити конкретні проблеми, з якими стикаються діти, і сформулювати ефективні методи логопедичної допомоги та стратегії, які будуть адаптовані до конкретної дитини з РАС.

Мета статті – провести аналіз різних методів та стратегій логопедичної роботи для розвитку мовлення та комунікаційних навичок у дітей з РАС.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових досліджень. РАС є поширеним і складним розладом розвитку нервової системи, який має сильну генетичну основу, незважаючи на стрімке зростання захворюваності, залишається з до кінця не визначеними етіологією, факторами ризику та прогресуванням захворювання (Zeidan et al., 2022).

Навички соціальної комунікації охоплюють широкий спектр вербальних і невербальних здібностей, які використовуються в реальному житті та динамічній соціальній взаємодії, таких як розпізнавання емоцій, регуляція емоцій і погляд віч-на-віч. Діти з РАС мають труднощі з розумінням емоцій інших за допомогою візуальних та/або слухових сигналів, не в змозі належним чином та ефективно регулювати свої емоції, менше вступають в прямий контакт очима в очі та демонструють нетипові моделі перегляду в соціальних контекстах.

Стосовно розвитку мови показано, що 30% дітей з аутизмом не набувають функціонального мовлення, навіть тоді, коли опановують розмовною мовою, у багатьох дітей спостерігається мовний дефіцит. Вони демонструють прозодичні дефіцити, такі як ненормальне використання висоти та наголосу, і особливо слабкі в прагматичному використанні мови для спілкування, такі як погана організація та супровід дискурсу, труднощі з

розумінням мовця та стосунках зі слухачем і нездатність відповідати правилам розмови (Zhang et al., 2022).

Усна мова – це багатогранна система, яка включає лексику (семантику), граматику (синтаксис і морфологію) і обробку дискурсу (прагматику) як в експресивній (виробництво мови), так і в рецептивній (розуміння мови) сферах. Під час мовного розвитку рецептивна та експресивна мовні сфери йдуть рука об руку, хоча розуміння мови починає розвиватися трохи раніше порівняно з експресивними навичками. Розвиток словникового запасу є ключовим компонентом мовного розвитку і вимірювання експресивного та сприйнятливого словникового запасу широко використовуються в діагностиці дітей з розладами нейророзвитку. Окрім розвитку словникового запасу, навички усної мови охоплюють граматику, яка включає морфологію (створення слів) і синтаксис (формування речень), а також розвиток розповіді та дискурсу (Donolato et al., 2023).

При вирішенні проблем розвитку мовлення, комунікаційних навичок традиційні підходи до втручання зазвичай вимагають інтенсивної підтримки під прямим наглядом добре підготовлених фахівців. Для ефективної допомоги дітям з РАС необхідно індивідуально планувати логопедичну роботу. Індивідуальне планування передбачає адаптацію методів та стратегій для вирішення конкретних проблем, виявлених під час оцінки. Цей процес не є універсальним рішенням, а ретельно розробленим планом, що враховує сильні та слабкі сторони дитини, а також її особливості.

Перший етап персоналізованої допомоги відбувається під час діагностики, коли логопеди розробляють план втручання на основі виявлених комунікативних дефіцитів; тоді як другий – під час логопедичних сесій, коли фахівці адаптують стратегії відповідно до прогресу дитини та її потреб, що змінюються.

Сучасна логопедична допомога включає комплекс заходів, які спрямовані на розвиток мовних навичок у дітей з РАС. Це комплекс артикуляційних вправ, методи розвитку фонематичного слуху та лексичного та граматичного ладу мовлення.

Проведені численні дослідження дітей з РАС дозволили виявити порушення мовлення. Так, у більшості з них спостерігається цілеспрямована диспраксія, а не ураження органів артикуляції. Втручання при порушеннях мовлення в основному тренують наслідувальні здібності дітей. Це навчання може починатися від імітації грубих рухів до імітації тонких рухів, зосереджуючись на розширенні від «символів», «слів» до «коротких речень» і втручання з використанням різних методів навчання. Імітація вимови має переходити від мовчазної імітації до витворення звуків, починаючи зі складів, які можна вимовити, і поступово збільшуючи кількість складів до

слів і речень. У цьому процесі імітації вимови можна використовувати інтуїтивні ігри, щоб зацікавити дітей, а перебільшені відповіді можуть бути використані для оцінювання, негайної винагороди тощо, щоб діти могли якомога швидше пройти період немовлення в грі. Такий підхід сприятиме розвитку їх мови (Cui, Ni & Wang, 2023).

Одним з ефективних методів розвитку мовлення у дітей з РАС є наслідування. При цьому у дитини з РАС повинна бути можливість вільного спостереження за дорослими, які правильно вимовляють слова та будують фрази. Цей метод має деякі ефективні способи, а саме, надати дитині приклад, як правильно вимовляти певні звуки або слова, можна заспівати дитині пісню або запропонувати дитині допомогти у побуті.

Інший метод – заохочення, допомагає мотивувати дитину з РАС до спілкування. Це можуть бути способи похвали: похвалити за кожне вимовлене слово або фразу, давати дитині улюблені іграшки або смаколики за спілкування, грати з дитиною в ігри, які вимагають спілкування.

Є методи, які сприяють подоланню страху перед новими звуками або словами. Показано, що десенсибілізація допомагає в цьому. Так, необхідно починати з тих звуків або слів, які дитина не боїться, поступово збільшуючи гучність звуків або довжину слів. Поєднання десенсибілізації з наслідуванням або заохоченням сприяє збільшенню ефективності логопедичної допомоги.

В наш час дослідники приділяють особливу увагу розробці нових методів відновлення порушень мовлення у дітей із РАС. Розвиток мовлення та мовлення через ігрову діяльність – це ще один практичний підхід у логопедичній методиці. Одним із таких методів є Play and Language for Autistic Youngsters (PLAY), який опосередкований батьками і зосереджений на соціальній взаємодії. PLAY базується на теоретичній основі Greenspan and Weider щодо розвитку, індивідуальних відмінностей і стосунків (DIR), реалізує DIR за допомогою структурованого підходу, який включає навчання, моделювання та відеозворотний зв'язок. Консультанти PLAY здійснюють щомісячні 3-годинні візити додому; 15-хвилинне відео репрезентативних ігрових взаємодій записується та аналізується, цей аналіз включає письмовий «План ГРИ», в якому описуються методи, прийоми та дії, які сприяють розвитку здібностей батьків до взаємодії та навичок гри для сприяння функціональному розвитку дітей з РАС (Mahoney & Solomon, 2016; Adochiei, Arghir, Adochiei et al., 2024). Слід зазначити, що при достатньому рівні розвитку цілісного сприйняття у дитини з РАС, можна проводити заняття з розвитку інших психічних функцій (увага, пам'ять, уява), залежно від її інтелектуального потенціалу. Інтеграція когнітивно-поведінкової терапії, навчання батьків і педагогів, а також застосування комп'ютерних ігор

показали перспективність у покращенні ефективності. Дослідження підкреслюють, як технологічні підходи, завдяки своїй повторюваності та довгостроковій природі, пропонують економічно ефективні засоби для створення індивідуального візуального і слухового середовища, що відповідає унікальним потребам дітей з РАС (Talebi Azadboni T. et al., 2024).

Ігри, орієнтовані на інтереси, стимулюють і залучають дітей, заохочуючи їх до активного спілкування з іншими за допомогою інтерактивних ігор, які можуть збагатити та покращити їхні ідеї та мислення, а також емоційний розвиток (Wieder, 2021). Така гра, орієнтована на інтереси, використовує інтерес дитини як орієнтир і змінює пасивний підхід до активного. У невимушеній та розважальній атмосфері логопед здійснює цілеспрямоване керування, засноване на спостереженнях та взаємодії з дитиною, таким чином пробуджуючи її бажання спілкуватися та сприяючи розвитку її соціальної мови, інноваційного мислення та інших здібностей (Amaral et al., 2018).

За допомогою інтерактивних ігор, розповідей та уявних ігор діти можуть покращити свій словниковий запас, граматику та навички соціальної комунікації в невимушеній та приємній обстановці. Ігрові втручання також дозволяють логопедам та дефектологам спостерігати та оцінювати комунікативні патерни, адаптуючи стратегії для вирішення конкретних потреб і проблем. Такий підхід сприяє розвитку мови та допомагає дітям з РАС набути впевненості у своїх комунікативних здібностях, що сприяє позитивному логопедичному досвіду.

Застосування методу комунікативної терапії із музикою може допомогти формуванню емпатії у дітей з РАС, створенню діалогічного спілкування та її мовленнєвого розвитку. Необхідно зазначити, що музична терапія є одним із методів допомоги дітям з РАС. Це спланований і цілеспрямований метод інтерактивного втручання, а музична поведінка або музичний досвід спеціально розроблені відповідно до індивідуальних потреб. Музичну терапію можна використовувати для інтервенційного навчання дітей з РАС. Декілька сучасних форм втручання включають сприйнятливе музичне втручання, творче музичне втручання, імпровізаційне музичне втручання, рекреаційне музичне втручання та музичні ігри (Weisblatt et al., 2019).

Багато дослідників приділяють увагу підвищенню якості навчання та навичок, зосереджуючись на покращенні соціальної комунікабельності дитини. Коли дитина розвине певну обізнаність у спілкуванні, покращення соціальної комунікації повинно стати основною метою навчання. Соціальна комунікація в мовній реабілітації дітей з РАС повинна зміцнюватися головним чином за допомогою мовлення та фізичних вправ. Під розмовою

мається на увазі навчання тренерів і дітей з РАС спілкуванню в чаті. Таке навчання можна проводити, використовуючи повсякденні знання. Крім того, важливе значення має соціальна практика. Під час реабілітації дитини слід готувати її до активного спілкування з батьками, а також включати соціальну практику для вирішення питань соціального виживання дитини. Наприклад, батьки можуть взяти дитину в торговий центр на шопінг, в аптеку за ліками або в банк, щоб зняти гроші. Після тривалих тренувань діти з РАС можуть досягти різного ступеня соціального прогресу, що закладає основу для розвитку навичок соціальної взаємодії та виживання у цих дітей (Cui, Ni & Wang, 2023).

Нові технології віртуальної реальності використовуються як освітні та інтервенційні засоби для людей з РАС. Базуючись на основних теоріях реабілітаційної освіти, платформи та пристрої на основі віртуальної реальності пропонують переваги у розвитку навичок соціального спілкування та взаємодії. Практика, заснована на фактичних даних, показує, що включення віртуальної реальності в програми логопедичної роботи та навчання є ефективним способом покращення соціальної ефективності. Після втручання на основі віртуальної реальності діти з РАС продемонстрували значні покращення в соціальному функціонуванні, розпізнаванні емоцій, мовленнєвих здібностях (Zhang, Ding, Naumceska et al., 2022; Dechsling, Shic, Zhang et al., 2021). Занурення у віртуальну реальність забезпечує багате інтерактивне середовище для дітей з РАС, що дозволяє їм практикувати комунікативні навички в змодельованих сценаріях.

Втручання з модифікації соціальної поведінки зосереджені на комунікації для покращення міжособистісних стосунків та взаємодії. Соціальна комунікація охоплює вербальні та невербальні сигнали для передачі та інтерпретації повідомлень у соціальному контексті. Логопедичні втручання, спрямовані на зміну соціальної поведінки, зосереджені на покращенні здатності людини ініціювати та підтримувати розмови, інтерпретувати соціальні сигнали та успішно орієнтуватися в соціальних ситуаціях.

Включаючи цільові стратегії в терапевтичні сесії, логопеди прагнуть сприяти встановленню значущих зв'язків і поліпшити загальне соціальне функціонування. Втручання в соціальну комунікацію часто включають рольові ігри та вправи на розвиток комунікативних навичок.

Висновок і перспективи подальших досліджень. Підтверджено виключне значення методів та стратегій логопедичної роботи для розвитку мовлення та комунікаційних навичок у дітей з РАС. Логопедична терапія відчиняє двері до нових можливостей, відкриваючи шляхи для

самовираження, покращення соціальної поведінки та мовленнєвих здібностей.

Майбутнє логопедичної терапії дітей з РАС має величезні перспективи: інноваційні підходи та технології, що розвиваються, прокладають шлях до більш персоналізованих та ефективних втручань. Одним із перспективних напрямків логопедичної допомоги є використання можливостей штучного інтелекту та машинного навчання. Саме ці передові технології можуть аналізувати величезні обсяги даних, що дозволить фахівцям адаптувати логопедичні втручання на основі унікальних потреб та вподобань кожної дитини з РАС.

Література

1. Cui M., Ni Q., Wang Q. (2023). Review of intervention methods for language and communication disorders in children with autism spectrum disorders. PeerJ. Vol. 11. P. e15735. DOI: https://doi.org/10.7717/peerj.15735
2. Zhang M., Ding H., Naumceska M., Zhang Y. (2022). Virtual Reality Technology as an Educational and Intervention Tool for Children with Autism Spectrum Disorder: Current Perspectives and Future Directions. Behavioral sciences (Basel, Switzerland). 2022. Vol. 12(5). P. 138. DOI: https://doi.org/10.3390/bs12050138
3. Amaral C., Mouga S., Simões M., Pereira H. C., Bernardino I., Quental H., Playle R., McNamara R., Oliveira G., Castelo-Branco M. (2018). A Feasibility Clinical Trial to Improve Social Attention in Autistic Spectrum Disorder (ASD) Using a Brain Computer Interface. Frontiers in neuroscience. Vol. 12. P. 477. DOI: https://doi.org/10.3389/fnins.2018.00477
4. Wieder S. (2021). Emerging programs for autism spectrum disorder. Cambridge: Academic Press. Educational readiness for autism spectrum disorders: the integration of experience and development; pp. 121–140.
5. Donolato E., Toffalini E., Rogde K., Nordahl-Hansen A., Lervag A., Norbury C., Melby-Lervag, M. (2023). Oral language interventions can improve language outcomes in children with neurodevelopmental disorders: A systematic review and meta-analysis. Campbell systematic reviews. Vol. 19(4). P. e1368. DOI: https://doi.org/10.1002/cl2.1368
6. Zeidan J., Fombonne E., Scorah J., Ibrahim A., Durkin M. S., Saxena S., Yusuf A., Shih A., Elsabbagh M. (2022). Global prevalence of autism: A systematic review update. Autism Research. Vol. 15(5). P. 778–790. DOI: https://doi.org/10.1002/aur.2696.
7. Mahoney G., Solomon R. (2016). Mechanism of Developmental Change in the PLAY Project Home Consultation Program: Evidence from a Randomized Control Trial. Journal of autism and developmental disorders.. Vol. 46(5). P. 1860–1871. DOI: https://doi.org/10.1007/s10803-016-2720-x
8. Dechsling A., Shic F., Zhang D., Marschik P. B., Esposito G., Orm S., Sütterlin S., Kalandadze T., Oien R. A., Nordahl-Hansen A. (2021). Virtual reality and naturalistic developmental behavioral interventions for children with autism spectrum disorder.

Research in developmental disabilities. Vol. 111. P. 103885. DOI: https://doi.org/10.1016/j.ridd.2021.103885
9. Adochiei F. C., Arghir S. N., Adochiei I. R., Argatu F. C., Seritan G. C., Alexandrescu B. (2024). The Power of Play: Strategies for Enhancing Development in Children with Autism Spectrum Disorders. Sensors (Basel, Switzerland). Vol. 24(20). P. 6720. DOI: https://doi.org/10.3390/s24206720
10. Weisblatt E. J., Langensiepen C. S., Cook B., Dias C., Grant K. Plaisted, Varga-Elmiyeh B. (2019). A tablet computer-assisted motor and language skills training program to promote communication development in children with autism: development and pilot study. International Journal of Human–Computer Interaction. Vol. 35(8). P. 643–665. DOI: https://doi.org/10.1080/10447318.2018.1550176
11. Talebi Azadboni T., Nasiri S., Khenarinezhad S., Sadoughi F. (2024). Effectiveness of serious games in social skills training to autistic individuals: A systematic review. Neuroscience and biobehavioral reviews. Vol. 161. P. 105634. DOI: https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2024.105634

References

1. Cui, M., Ni, Q., & Wang, Q. (2023). Review of intervention methods for language and communication disorders in children with autism spectrum disorders. PeerJ, 11, e15735. DOI: https://doi.org/10.7717/peerj.15735 (eng).
2. Zhang, M., Ding, H., Naumceska, M., & Zhang, Y. (2022). Virtual Reality Technology as an Educational and Intervention Tool for Children with Autism Spectrum Disorder: Current Perspectives and Future Directions. Behavioral sciences (Basel, Switzerland), 12(5), 138. DOI: https://doi.org/10.3390/bs12050138 (eng).
3. Amaral, C., Mouga, S., Simões, M., Pereira, H. C., Bernardino, I., Quental, H., Playle, R., McNamara, R., Oliveira, G., & Castelo-Branco, M. (2018). A Feasibility Clinical Trial to Improve Social Attention in Autistic Spectrum Disorder (ASD) Using a Brain Computer Interface. Frontiers in neuroscience, 12, 477. DOI: https://doi.org/10.3389/fnins.2018.00477 (eng).
4. Wieder, S (2021). Emerging programs for autism spectrum disorder. Cambridge: Academic Press; 2021. Educational readiness for autism spectrum disorders: the integration of experience and development; pp. 121–140 (eng).
5. Donolato, E., Toffalini, E., Rogde, K., Nordahl-Hansen, A., Lervåg, A., Norbury, C., & Melby-Lervåg, M. (2023). Oral language interventions can improve language outcomes in children with neurodevelopmental disorders: A systematic review and meta-analysis. Campbell systematic reviews, 19(4), e1368. DOI: https://doi.org/10.1002/cl2.1368 (eng).
6. Zeidan, J., Fombonne, E., Scorah, J., Ibrahim, A., Durkin, M. S., Saxena, S., Yusuf, A., Shih, A., & Elsabbagh, M. (2022). Global prevalence of autism: A systematic review update. Autism Research, 15(5), 778–790. DOI: https://doi.org/10.1002/aur.2696 (eng).
7. Mahoney, G., & Solomon, R. (2016). Mechanism of Developmental Change in the PLAY Project Home Consultation Program: Evidence from a Randomized Control Trial. Journal of autism and developmental disorders, 46(5), 1860–1871. DOI: https://doi.org/10.1007/s10803-016-2720-x (eng).

8. Dechsling, A., Shic, F., Zhang, D., Marschik, P. B., Esposito, G., Orm, S., Sütterlin, S., Kalandadze, T., Øien, R. A., & Nordahl-Hansen, A. (2021). Virtual reality and naturalistic developmental behavioral interventions for children with autism spectrum disorder. Research in developmental disabilities, 111, 103885. DOI: https://doi.org/10.1016/j.ridd.2021.103885 (eng).
9. Adochiei, F. C., Arghir, S. N., Adochiei, I. R., Argatu, F. C., Seritan, G. C., & Alexandrescu, B. (2024). The Power of Play: Strategies for Enhancing Development in Children with Autism Spectrum Disorders. Sensors (Basel, Switzerland), 24(20), 6720. DOI: https://doi.org/10.3390/s24206720 (eng).
10. Weisblatt, E. J., Langensiepen, C. S., Cook, B., Dias, C., Grant, K. Plaisted & Varga-Elmiyeh, B. (2019). A tablet computer-assisted motor and language skills training program to promote communication development in children with autism: development and pilot study. International Journal of Human–Computer Interaction. 35(8), 643–665. DOI: https://doi.org/10.1080/10447318.2018.1550176 (eng).
11. Talebi Azadboni, T., Nasiri, S., Khenarinezhad, S., & Sadoughi, F. (2024). Effectiveness of serious games in social skills training to autistic individuals: A systematic review. Neuroscience and biobehavioral reviews, 161, 105634. DOI: https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2024.105634 (eng).

ANALYSIS OF METHODS AND STRATEGIES OF SPEECH THERAPY FOR THE DEVELOPMENT OF SPEECH AND COMMUNICATION SKILLS IN CHILDREN WITH ASD

I. M. Moiseienko, O. H. Biliuk, T. P. Prykhodko

The article is devoted to the topical issue of the importance of communication skills and speech development in children with autism spectrum disorder (ASD) and approaches to speech therapy. In recent years, the number of children diagnosed with ASD has been increasing. This disorder significantly affects the quality of children's daily life, their social interaction due to difficulties in verbal and non-verbal communication, as well as behavior, intelligence and other aspects of the child. The data obtained indicate that children with ASD experience a delay in language development, which mainly manifests itself in the form of the absence of speech or delay in its development, the use of stereotyped language, repetition, etc. Impaired speech communication is one of the main symptoms of ASD and is the most common reason for seeking professional help from speech therapists and speech pathologists.

Thus, the development of speech and communication skills is an urgent issue of speech therapy intervention in children with ASD. The literature search has shown that most studies consider only certain intervention methods or a combination of two or three intervention methods that can be used in rehabilitation speech therapy. Game has been found to serve as a natural and fun platform for language development, allowing children with ASD to practice and improve their communication skills in a less structured and more enjoyable context. Speech-language pathologists incorporate game activities to create a dynamic, motivating environment that encourages the child with ASD to communicate.

Technology-enhanced curricula can transform the learning experience by providing immediate feedback, promoting active participation, simplifying complex social situations, utilizing visual and multimodal interactions, and offering effective and inexpensive personalized instruction. Thus, this article summarizes the relevant literature and briefly presents the characteristics and methods of speech therapy aimed at developing speech and communication skills in children with ASD.

***Keywords**: speech disorders, communication, speech therapist, children, autism spectrum disorders.*

Мойсеєнко Ірина Михайлівна – доктор філософії, доцент кафедри загальної та спеціальної педагогіки КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР (м. Дніпро, Україна). E-mail: irina.moyseenko@gmail.com

Moiseienko Iryna Mykhailivna – Doctor of Philosophy, Associate Professor of the Department of General and Special Pedagogy, «Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education' of the Dnipropetrovsk Regional Council» (Dnipro, Ukraine). E-mail: irina.moyseenko@gmail.com

Білюк Олена Геннадіївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри спеціальної освіти, Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського (м. Миколаїв, Україна). E-mail: bilole2469nik@gmail.com

Biliuk Olena Hennadiivna– Candidate of Pedagogical Sciences, Lecturer of the Department of Special Education, V. O. Sukhomlynskyi National University of Mykolaiv (Mykolaiv, Ukraine). E-mail: bilole2469nik@gmail.com

Приходько Тетяна Павлівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (м. Дніпро, Україна). E-mail: prykhodko-t@ukr.net

Prykhodko Tetiana Pavlivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Pedagogy and Special Education, Oles Honchar Dnipro National University (Dnipro, Ukraine). E-mail: prykhodko-t@ukr.net